

Czeglédi László

Eszterházy Károly Főiskola, Médiainformatikai Intézet

lczegledi@ektf.hu

A KÖNYVTÁRI SZOLGÁLTATÁSOK ÚJABB RÉTEGEI

(az e-tananyagok könyvtári szolgáltatásának lehetőségei és problémái)

Az információs társadalom korunk bonyolult kategóriája, amelynek legfontosabb jellemzője az információ központi szerepének hangsúlyozása. Meghatározó, lényegi változásokat vetít előre többek között az oktatásügy és a kulturális hierarchia területén. A tudásfogalom átalakulása, az információszerzés és -hozzáférés lehetőségeinek és módjainak változása, a képi-elektronikus információ előretörése, a prioritások átrendeződése az írott és a mediális kultúra viszonylatában egyaránt komoly feladatok és döntések elé állítja az egyes embereket, valamint az intézményeket is. Az átalakulás jelenlegi szakaszában fokozódó bizonytalanságot, rendezési hiányosságokat tapasztalhatunk, melyeknek egyik oka az információhordozók sokfélesége, heterogenitása. Ezek természetesen hatással vannak az információhoz való hozzájutás hatékonyságára és demokratikus vonásainak alakulására.

Az információs társadalom igényei és követelményei új feladatok elé állították a könyvtárakat is, ezzel együtt pedig új szolgáltatástípusok kialakítását, és a meglévő rendszerbe történő integrálását kényszerítették ki. Előfordult azonban az is, hogy ezeknek a szolgáltatásoknak a beillesztése (beilleszkedése) nem sikerült, ezért a könyvtári környezeten kívül valósultak meg, számtalan elméleti és gyakorlati problémát indukálva ezzel. A könyvtári információ- és dokumentumszolgáltatás rétegeit ma már láthatatlan burokként veszi körül az elektronikus világ – minden technikájával és elméletével –, megkísérelve a könyvtári környezetben egyfajta *e-komfort* kialakítását, lenyúlva a szolgáltatások gyökeréig (lásd digitalizálás), új és sok esetben hatékonyabb megjelenési és tevékenységi formát adva ezek működéséhez.

Ezek a jelenségek feltételezik a könyvtárak szerepkörének módosulását, a könyvtár információs funkcióját tekintve kiindulási alapként. Át kell gondolni (sok helyen ez már megtörtént, vagy folyamatban van) a szerepkörváltás irányait, lehetőségeit és módjait. El kell dönteni, hogy melyek azok a tevékenységek, szolgáltatások, amelyeket *fel tud vállalni*, ezen kívül pedig vannak olyan funkciók, amelyeket *fel kell vállalnia*, hogy meg tudja tartani pozícióját az információs társadalom által generált környezetben is. A funkcióváltás egyik legfontosabb feladata a könyvtár információközvetítő szerepének erősítése. Tudomásul kell venni, hogy ma már nem a papíralapú dokumentum az információközvetítés egyetlen eszköze, sőt több esetben már nem is az elsődleges eszköze. A könyvtári szolgáltatás lényegéhez tartozik ezen eszközök rendszerezése, a rendszeren belüli eligazodás segítése, és a bennük található információk közvetítése. A fizikai háttérrel tekintve úgy gondolom még nincs itt az ideje, hogy a papíralapú és elektronikus könyvtár problematikáján vitatkozzunk, a válasz: mindkettő a mai létező valóság része. A papíralapú dokumentumoknak szerény hányada került digitalizálásra, vagy jelent

meg elektronikus változatban is (ráadásul ezeknek egy része csak korlátozottan, vagy feltételhez kötötten hozzáférhető), a digitalizált dokumentumok dominanciájára tehát még várni kell. Azon kívül azt sem mondhatjuk el, hogy a legfontosabb dokumentumok válnak elektronikusan elérhetővé, mert sok esetben erről nem autentikus személyek ill. intézmények döntenek. No és Plinius szavaival élve: nincs oly rossz könyv, amely valamilyen tekintetben hasznos ne volna. Tehát állíthatunk fel ugyan prioritásokat, azonban az esetek jó részében ezek egyéni érdekeket fognak szolgálni, vagy legalábbis szubjektív megítélések benyomását keltik. Ugyanakkor el kell fogadni tényként, hogy a könyvtárak anyagi helyzete egyre romlik (világviszonylatban is), míg helyigényük egyre erőteljesebben nő. A publikációk száma minden eddiginél nagyobb mértékben növekszik, a beszerzésükre fordítható anyagi források pedig egyre nehezebben teremthetők elő. Elmondhatjuk tehát, hogy minden a változások szükségességére mutat.

A jövő egyik útja a személyre szabott szolgáltatások fejlesztése, amelyet indokol a könyvtári és az elektronikus technológia folyamatos változása és korszerűsödése, egyre precízebb és karakteresebb személyi szolgáltatások nyújtásának igényével. A könyvtári szolgáltatások változásait gyorsan fejlődő eszközkészlet és infrastruktúra segíti (vagy segítheti). A kérdés az, hogy tudnak-e élni ezzel a könyvtárak, időben élnek-e az új lehetőségekkel, és ha igen, akkor milyen módon és milyen hatékonysággal tudják felvenni a versenyt a kifejezetten (információ)szolgáltatásokra szakosodott, és a piacot tömegesen elárasztó cégekkel? A válasz egyik oldala már most megfogalmazható: a jövő biztos, ha a minőség kimagasló. Ez persze önmagában is sokat jelent: gyorsaságot, hatékonyságot, kényelmet, esztétikumot, a használói igények kielégítését és nem utolsósorban a piaci igényeknek megfelelően alacsony árakat.

A feltett kérdések megválaszolása sokoldalú elemzést kíván (készültek már hasonlók), de ez jelen írásnak nem feladata, ugyanakkor érdemes néhány dologra rámutatni, amelyek a további vizsgálódások alapját képezhetik.

Fontos lehet feltárni például, hogy a könyvtári szolgáltatások rétegeinek jelenlegi struktúrája megfelel-e a jelenlegi felhasználói igények kielégítésének. Az 1. ábra azt szemlélteti, hogyan épültek fel, hogyan ágyazódtak egymásba a különböző „szolgáltatási korszakok” egyes rétegei!

1. ábra: A könyvtári információ- és dokumentumszolgáltatás rétegei

Ha történetiségében vizsgáljuk az információ- és dokumentumszolgáltatások fejlődését, akkor elsőként a *hagyományos dokumentumszolgáltatásról* kell beszélünk, hiszen máig is ez jelenti a könyvtári szolgáltatások alapját. Azt mondhatnánk, hogy ez a tevékenység hosszú ideje változatlanul működik, de mélyebbre tekintve láthatjuk, hogy ez csak a funkcióra igaz, technikája azonban korszerűsödött (integrált könyvtári rendszerek stb.), tartalma pedig bizonyos szempontból szegényesebb lett. Ennek oka a hagyományos dokumentumokra vonatkozó igények tartalmi arányainak változása: egyre több a másolás céljából keresett dokumentumok száma, és megnövekedett a tájékoztató-(adat)kereső (skinning-skipping) típusú olvasás aránya, ezekkel szemben pedig csökkent a szépirodalmi olvasmányok és az elemző-meditatív olvasás iránti igény. Eltűnőben van a szép iránti tudatos vonzódás, a helyét fokozatosan átveszi a hideg, számító és anyagi tartalmú információgyűjtés, az esetek többségében erősen profitorientált célkitűzésekkel. Ez a fajta „Hogyan legyünk könnyen, gyorsan gazdagok?” életfilozófia – amely ma már szinte kötelező alaplétszám – természetesen nagy hatást gyakorol a hagyományos dokumentumszolgáltatás tartalmi értékeire és gyakorlati módszereire egyaránt. Ezt a tendenciát az olvasásszociológiai vizsgálatok eredményei is egyre többször alátámasztják.

Az előzőekben – kissé talán komoran – felvázolt kép azonban nem a Gutenberg-galaxis valamiféle fizikai válságát jelenti, hanem tartalmi mutációkat, torzulásokat próbált megvilágítani. Ezekről függetlenül a könyvkiadás és egyáltalán a nyomtatott publikáció soha nem látott méretekben van jelen a világ minden részén. Távolabbra tekintve korunk neves kutatói, szakemberei nagy jelentőséget tulajdonítanak ezeknek a jelenségeknek, beleértve a nyomtatott könyv jövőjének alakulását is, amely a digitális forradalom korában szintén számos problémát vet fel, és – érthetően – befolyásolja a hagyományos könyvtári szolgáltatások technikáját, módszereit és bizonyos mértékig a tartalmát is. A következő szakmai megnyilvánulások a könyvek jövőjével kapcsolatosan többféle irányzatot vázolnak fel, amelyek többnyire megférnek egymás mellett, egymással nem feltétlenül ellentétesek, és mindegyikük képvisel valamilyen valóság- és igazságtartalmat.

Bob Stein (The Voyager Company): „Én inkább úgy hiszem, hogy mivel az ember nagyon kreatív, és mindig megtalálja a régi médiumok újfajta felhasználásának módját, a könyvek nem tűnnek el. [...] Ha valami fontosat akarok mondani a társadalomnak, írok egy könyvet – és ez az, ami meg fog változni.”

Eric McLuhan (McLuhan Studies): „A könyv jövője a könyv – íme egy nagyon rövid, aforizmaszerű kijelentés –, mert a hosszú könyvnek, a hosszú bekezdésnek, a hosszú mondatnak, a hosszú érvelésnek nincs helye az elektronikus világban.”

Nicholas Negroponte (Media Laboratory, Massachusetts Institute of Technology): „A jövő az lesz, hogy a könyvoldalak átalakulnak nagyon olcsó képernyőkké, amiket azonban újra lehet írni, vagyis nem mondok le az írásról, csak a papírról. Lényegében a számítógép alkotja meg a könyvemet. Némi túlzással azt mondhatom, hogy elképzelhető egy olyan világ, amikor mindenkinek csak egy könyve lesz, de ez bármikor és bármelyik könyvvé átalakulhat.”

Peter A. Bruck (Techno-Z Fachhochschule): „Még a digitális kultúra korszakában is az írás lesz a legmegfelelőbb eszköze annak, hogy összetett témákról komplex szövegeket alkossunk, és ezeket egyszerű és koherens formában közvetítsük. Egy-

szerűen ez marad a legfontosabb eszköze az emberi gondolatok és érzelmek megszerkesztésének. Persze az írás világa mellett létezhetnek más világok, az olyan szavak világa is, amelyeket ma még fel sem tudunk fogni.”

Fülöp Géza (ELTE): „Elveszett az iránytű, amely utat mutatna, amely megmutatná, honnan jövünk, hová megyünk, miért vagyunk itt a földön. Úgy is mondhatnánk, elvesztettük a képességünket az értelmes, tartalmas, szép életre. És a válság tünetei közé tartozik, hogy magát a válságot is csak részleteiben érzékeljük. Az »evolúciós zsákutcából« a kivezető utat nem találjuk meg, ha hátat fordítunk a jelennek, ha vissza akarjuk forgatni az idő kerekét, ha lehajtunk a szupersztrádáról, összetörtjük a CD-ROM-okat, kikapcsoljuk a számítógépet. De úgy sem, hogy szemétdombra vetjük az igazi értékeket.”

Poprády Géza (OSZK): „[...] meglehetősen nagy valószínűséggel állíthatjuk, hogy a jövőben a nyomtatott könyv és a digitális könyv – tágabb értelemben: a digitalizált szöveg – egymás mellett fog létezni, részben párhuzamosan, részben vagy csak így, vagy csak úgy. A már meglévő nyomtatott dokumentum-állományt nem fogják (nem lehet és nem is érdemes) teljes egészében digitalizálni, a jövő publikációs esetében azok tartalma és a (nagyon lassan változó) emberi szokások függvénye lesz, hogy mi jelenik meg (ki)nyomtatva vagy digitális formában, illetve így is, úgy is.”

„A papír nélküli könyvtárról szóló jóslatok nyilvánvalóan nem váltak be, és nem várható, hogy a jövő könyvtáraiból hiányozni fognak a papír alapú dokumentumok.”

Nick Sheridan (Xerox Corporation's Palo Alto Research Centre): „A számítógépes monitor a műszálas ruhához hasonlít. Az ötvenes években feltalált műszál minden szempontból ideális: egyszerű előállítani és felhasználni, a belőle készült ruha könnyen mosható és nem kell vasalni. Csak éppen az emberek nem szívesen hordják. A monitor is a valaha kitalált leggyorsabb, legolcsóbb és leghatékonyabb eszköz a szövegek megjelenítésére, de sajnos, senki nem szeret róla olvasni.”

Michael Gorman (Henry Madden Library, California State University): „Az a valószínű, hogy az elektronikus könyvtár nemcsak elektronikus és lineáris (főként nyomtatott) dokumentumokat tartalmaz majd, hanem a kettő hibridjeit is, ahol is a könyvtár valamiféle kiadóként – könyvterjesztőként működik, s kiváló minőségben nyomtat elektronikus szövegeket és grafikákat. Mindez természetesen forradalmi hatást gyakorol a könyvtárak szerepére és a kiadói, valamint a könyvterjesztő szakma természetére.”

A technika fejlődése, a gyorsuló élettempó és a fokozódó időhiánnyal küzdő ember igényei óriási mértékben rátelepítették a *másolatszolgáltatást* a hagyományos szolgáltatásokra. Ennek eleinte praktikus okai voltak – prézens állományok használhatóságának kibővítése, állománykiegészítés stb. –, azonban ma már méreteiben vetekszik az eredeti dokumentum szolgáltatásával. A másolatszolgáltatás kiteljesedése volt az a mérföldkő, amely az információ iránt megnövekedett használói igényekkel együtt jelentősen előremozdította a könyvtári információszolgáltatás fejlődését. Majd az *elektronikus dokumentumszolgáltatás* megjelenésével ez a térhódítás soha nem látott méreteket öltött. Belekotort a hagyományos szolgáltatások állóvizébe, és a szolgáltatásoknak szemléletében is új csoportját vezette be, elindítva ezzel a könyvtári szolgáltatás új forradalmát. Némely esetben ezt öncélúan, öntörvényűen és szervezetlenül tette, sok mesterségesen generált problémát okozva ezzel. Mára

azonban túljutva a kezdeti nehézségeken, egyre kifinomultabbá, felhasználó közelebbé, – és tegyük hozzá – sokszor egyre személytelenebbé válik. Ezen kívül persze még számtalan problémás kérdést vet fel az elektronikus dokumentumszolgáltatás elterjedése, úgymint az elektronikus publikálás, e-tananyagok, a másolatszolgáltatás forradalmasítása, szerzői jogi kérdések stb. Összegezve azonban az eddig tárgyaltakat megállapíthatjuk, hogy a könyvtári információs szolgáltatás kiteljesedése megkezdődött. Nem tudjuk, mi jön még, de a könyvtárak elindultak egy olyan úton, amelyet az információs társadalom igényei jelöltek ki számukra, és ezen az információs szupersztrádán egyelőre még együtt kell haladni a hagyományos és az elektronikus szolgáltatásoknak. Erre mutatnak a különböző szolgáltatási rétegek kapcsolatai, összefonódásai is. Hiszen az elektronikus dokumentum helyettesítheti a hagyományost, míg ez kiegészítheti az előzőt, vagy a másolatszolgáltatás, amely lefedi az egész szolgáltatási rendszert és begyűri az egyes rétegekbe az ott jellemző technikákkal.

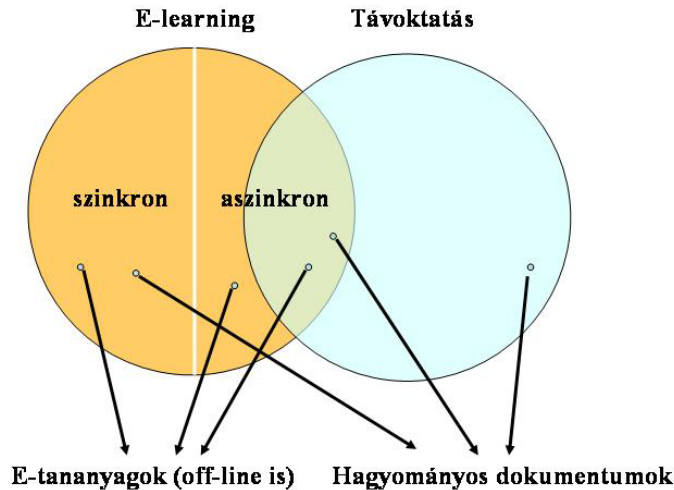
Bár az *elektronikus tananyagok* szintén részei ezeknek a rétegeknek – hiszen csak ezekkel együtt teljes értékűek és hatékonyak –, a könyvtári szolgáltatásban való megjelenésük azonban még sok kérdést vet fel, melyeknek elméleti, gyakorlati és anyagi vonzatai egyaránt léteznek. (Néhány közülük: szükségesség, színvonal-tartalom, költségek, hozzáférés stb.) Ez a szolgáltatás több könyvtárban is megtalálható már, de többnyire leragad az elektronikusan tárolt textusok szabadfelhasználású vagy pénzért történő szolgáltatásánál. A fejtegetések tehát megfelelő referenciahely hiányában egyelőre elméletiek, mindazonáltal ennek az írásnak nem is célja a problémák megoldása, csak a problémakör körüljárása, valamint a felmerülő kérdések felvetése az e-tananyagok metaadatai egységes feltárásának kérdéseitől az egyéni, könyvtári (e-)tanulóhelyek kialakításának lehetőségéig.

Elsőként a *szükségesség* kérdését kell megvizsgálnunk. Az *1. ábrán* látható, hogy az e-tananyagok a könyvtári szolgáltatások minden egyes rétegével kapcsolatba hozhatók, ezáltal kiválóan beilleszthetők ennek struktúrájába. Véleményem szerint az e-tananyag nem választható el a hagyományos dokumentumoktól, hacsak nem akarjuk megkísérteni az egykönyvűség és a tudománytalanság ördögét. Példaként csak azt említem, hogy az e-tananyagok számtalan esetben utalnak, hivatkoznak kizárólag nyomtatott formában létező dokumentumokra. Következő lépcsőként nézzük meg, hogyan épülnek be az e-tananyagok (a hagyományos dokumentumokkal együtt) az e-learningbe (*2. ábra*). Az e-learning ebben a megközelítésben egy olyan rendszernek tekinthető, amely legalább öt fontos elemet tartalmaz:

- az e-learning filozófiát,
- a tanulási objektumokat (learning objects),
- ezek működésének és használhatóságának technikai feltételeit,
- a rendszerműködtetés menedzselését,
- valamint a használót minden problémájával együtt.

A tanulási objektumok vagy tananyagelemek különböző szintű megjelenési formával bírhatnak, de az e-learning rendszerében is figyelembe kell vennünk tananyagelemként az egyéb hordozókon megjelent dokumentumokat (nyomtatott, offline). A rendszer működése elképzelhetetlen bizonyos inkubációs pontok nélkül,

amelyek szoros kapcsolatban állnak az e-learning menedzsmenttel, és minden egyéb eszközzel támogatják az e-tananyagok használatát. Ezen pontok egyike, talán legjobbjá a könyvtár. Ennek egyetlen kézenfekvő okát említeném meg, amely részben indokolja az e-tananyagok könyvtári szolgáltatásának szükségességét is: az emberek többsége ma még nem rendelkezik személyi számítógéppel, még kevésbé a világhálózhoz való hozzáféréssel tehát mindenképpen sérülnek a demokratikus vonások.

2. ábra: Az e-tananyagok mint tanulási objektumok

Az e-tananyagok formailag is követik a hagyományos tananyagok felépítését. Strukturálisan ezek mintájára építkeznek, felhasználva a hatékonyság javításának érdekében az egyre fejlődő technikai lehetőségeket. Ezek a lehetőségek azonban általában a textusok érthetőségét, használatát teljesítik ki, így ez önmagában nem nyújt lényegileg több vagy más szintű információt, csak egy elektronikus formában feldolgozott szöveg lesz a végtermék. Hogyan érhetjük el tehát, hogy az e-tananyag ne csak a nyomtatott szöveg elektronikus változata legyen? Ahhoz, hogy valóban belépjünk az e-learning dimenzióiba az interaktivitás és a háttértámogatottság magasabb szintjére kell lépniünk (adaptív eszközök és hyperlinkek). Mindenekelőtt az e-tananyagok alkalmazása esetében három fontos célkitűzés megvalósítására kell törekedni: *feltárni – átvenni (szükség esetén átalakítani) – használni*.

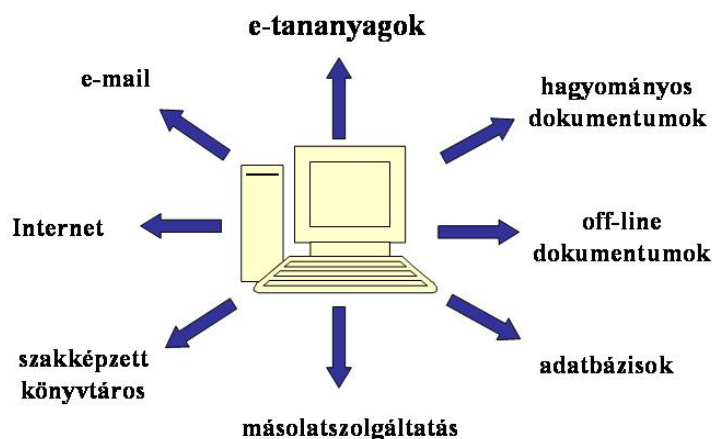
A *feltárás* területén számos elképzelésről olvashatunk a szakirodalomban. A szabványosítás kérdése éppúgy vita tárgya a tartalomszolgáltatók között, mint esetenként a könyvtári szférában. Az e-tananyagok vonatkozásában – és általában az e-learning kapcsán – elsősorban a megfelelő metaadatbázisok létrehozása, és adatainak szabványosítása a központi kérdés. Példaként említeném az SDTMETA szabványt a Sulinet keretében, amelynek létjogosultságát már többen megkérdőjelezték (véleményem szerint jogosan) a már korábban is létező, és kompatibilitásában sokkal előnyösebb LOM szabványra hivatkozva. A másik problémás területe a feltárás-

nak a leíró eszközök kiválasztása, a USMARC vagy Dublin Core kérdés. A digitális dokumentumok esetében úgy tűnik az utóbbi hódít teret magának. (Mindenképpen meg kell említeni ezek mellett a TEI szövegekódolási kezdeményezést is, amely nem csak a szövegek SGML alapú kódolását teszi lehetővé, hanem sokféle információ rögzítésére alkalmas fejlécében a szövegre vonatkozó bibliográfiai adatok közlését is biztosítja.) Mindezeket összevetve a könyvtári gyakorlattal és alkalmazásokkal azt lehet mondani, hogy a digitális dokumentumok feltárására szükségtelen külön apparátusokat, adatbázisokat szervezni, és ezzel még bonyolultabbá tenni az információhoz való hozzájutás egyébként is egyre szerteágazóbb gyakorlatát. Miért baj az, ha az e-tananyagok metaadatai és a különböző nyomtatott dokumentumok adatai ugyanazon adatbázisban kereshetők? A könyvtári szakemberek és eszköztárak alkalmasak ezeknek a feladatoknak a magas szintű megoldására, cáfolva azokat a véleményeket, amelyek szerint a digitális gyűjtemények már rég túlnőttek a könyvtárak falain, ezek a leíró eszközök pedig túlságosan részletezők, tehát alkalmatlanok a digitális dokumentumok leírására. A gyakorlat sem támasztja alá ezt az állítást, hiszen a könyvtárak már jó ideje beépítik adatbázisaikba az elektronikus dokumentumok feltárását az off-line dokumentumoktól a világhálón megjelenő szövegekig.

Ennél is nehezebben áthidalható problémákat vet fel az *e-tananyagok átjárhatósága, átvétele*, a párhuzamosságok kiküszöbölhetősége, hiszen ez már elsősorban nem elméleti, hanem anyagi kérdéseket vet fel. Úgy gondolom, hogy ebből a körből a szerzői jogi kérdések más szempontú megítélése, némileg lazább rendszerbe foglalása lehet a kivezető út (természetesen a plágium elleni küzdelem fenntartásával). Elsősorban az átvett tananyagok átalakítása, testreszabása ütközik erős ellenállásba. Ebben az esetben véleményem szerint azt a gondolkodásmódot kell szem előtt tartanunk, miszerint egy tananyag esetében általában nem új ismeretek közlése a cél, hanem a meglévők didaktikai összegzése. Következésképpen nincs szó szellemi terméknek bármiféle eltulajdonításáról (legfeljebb egy más képzésben történő, eltérő metodikai alkalmazásról), tehát nem látom akadályát az efajta átjárhatóságnak, amennyiben a gazdasági, anyagi tényezők rendezettek. A cél az információ hozzáférhetőségének biztosítása, a kettős munkavégzés minimális szintre szorítása minél változatosabb és persze tisztességesebb módszerekkel.

A *használat* egyúttal a szolgáltatás kérdéskörét is érinti, értve ezalatt a könyvtári szolgáltatás lehetőségeit is. Az e-tananyagok szolgáltatása kapcsán felmerül a védettség és a továbbfejlesztés kérdése is. Az előállítók sok esetben „túlvédett” szolgáltatása számtalanszor megreked az első verzió szintjén, elmarad a folyamatos karbantartás, frissítés. A fentebb leírtakat tekintve erre mások sem kapnak lehetőséget, tehát kénytelenek újra előállítani a tananyagot – ami a bekerülési költségeket tekintve jelentős pazarlásként értékelhető –, majd ebből létrehozni egy újabb „túlvédett” szolgáltatást, és így ismét bezárult a kör. Ezeknek a szolgáltatásoknak a színvonala és ehhez mért használati költsége ráadásul elég széles skálán mozog. Mit tud ehhez hozzátenni a könyvtár? A háttérszolgáltatások sokaságát, amelyek az e-tananyagok hatékonyságát hivatottak javítani, szélesítve az ezekben rejlő lehetőségek körét, ugyanakkor nem csökkentve a gyors és biztonságos távoli elérés esélyeit sem, egyfajta e-tanulóhelyek kialakításával (3. ábra). Felmerülhet problémaként a használatba vétel kapcsán a könyvtárak korlátozott nyitvatartási ideje, de ma már az

e-tananyagok időfüggetlen szolgáltatása éppúgy nem okozhat gondot a könyvtárnak, mint bármely más szolgáltatónak.

3. ábra: A könyvtári tanulóhely háttér szolgáltatásai

Röviden összefoglalva, az e-tananyagokat és szolgáltatásukat érintő legfontosabb problémák három fő csoportba sorolhatók, melyek a következők: a *hozzáférés* kérdése (jelenleg erősen korlátozott), a *minőség* garantálása (a lektoráltság kérdése és a „házi készítésű” tananyagok kiszorítása a piacról) valamint a *pénzügyek*.

Az előzőekben leírtak alapján felvázolható *egy lehetséges megoldás*, mely a könyvtárakat kulcsfontosságú intézményként – de nem egyedülállóan vagy kizárólagosan – helyezné el ezen szolgáltatások rendszerében. Felvetve, hogy adott esetben lehetőséget kaphatnának a szakkönyvtárak a szakterületükhöz tartozó e-tananyagok feltárására és szolgáltatására (akár más tartalomszolgáltatókkal egyeztetve). Ezzel együtt feladatukká válna egy olyan gyűjtemény létrehozása, és folyamatos fenntartása *lektorált* e-tananyagokból, amely a jelenleginél szélesebb körben, kedvezőbb feltételekkel válna elérhetővé a hálózatokon, a világhálón keresztül. Ennek megvalósításához elengedhetetlen a szakmai felelősségvállalás az előállítók és a könyvtárak részéről egyaránt, valamint az a gondolkodásmód, hogy ne a felhasználóval akarjunk mindent megfizettetni, tehát meg kell találni azokat a forrásokat, amelyek segítenek mindkét fél számára gazdaságossá tenni a szolgáltatást. A használó megtartásának módja lehet ezenkívül a csatolt szolgáltatások, előfizetések stb. alkalmazása.

Jelenleg a könyvtárak általában az anyaintézmény helyi tananyagainak szolgáltatásával próbálkoznak, megmaradva az esetek többségében az egyszerű elektronikus szöveg-szolgáltatás szintjén. Valójában azonban eszközrendszerük lehetővé tenné az e-tananyagok szolgáltatásának komplexebb megvalósítását, elsősorban a *szakkönyvtárak*, *felsőoktatási könyvtárak* és *iskolai forrásközpontok* esetében. Úgy vélem a használói igények sem hiányoznak, de egyelőre úgy tűnik, hogy még számos ténye-

ző együttállása és a különböző vélemények közelítése szükséges egy egységesebb szolgáltatási rendszer kialakulásához.

Irodalom:

- Buckland, Michael: A könyvtári szolgáltatások újratervezése. Bp. 1998
- Drótos László: E-book forradalom. In: Könyvtári figyelő, 2001. 2. sz.
- Az e-learning „árnyoldalai” avagy nem mind arany, ami fénylik:
http://www.humantrener.hu/irasok_elearning_arnyoldal.htm. 2003
- Honti Pál: Az e-learning tananyagok integrációja. In: eVilág, 2004. 1. sz.
- Az idő jelei. Az írás története. Duna Televízió, 2004. szept. 15.
- Mlinarics József: eLearning metaadatbázis szabályzat javaslat, hazai és nemzetközi metaadatbázis áttekintéssel. In: Glokalizáció projekt, 2003. máj. 27.
- Poprády Géza: Könyvtári trendek. In: Könyvtárosok kézikönyve 5. köt. Bp. 2003
- Quinn, Frank: A role for libraries in electronic publication = EJournal, vol. 4. no. 2. 1994.
<http://www.ucalgary.ca/ejournal/archive/rachel/v4n2/article.html>
<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/konyvtar/ekonyvt/e-publ.hun>
- Tisza Miklósné: Az információs társadalom és a könyvtári szolgáltatások. In: Iskolakultúra, 2001. 11. sz.